

Η αποτίμηση της συμβολής του κλήρου στην Επανάσταση.

Γράφει Σωτήριος Μυλωνάς, Θεολόγος – Μάστερ στην Διοίκηση Εκκλησιαστικών Μονάδων.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές πως σημαντικός αριθμός κληρικών έλαβε μέρος στις επαναστατικές κινήσεις και μάλιστα από διάφορα μέτωπα. Υπήρξαν κληρικοί που εργάστηκαν για την πνευματική και εθνική αφύπνιση του λαού, όπως ο Άνθιμος Γαζής, ο Θεόφιλος Καίρης κ. α. Κάποιοι κληρικοί ενίσχυσαν τον αγώνα στο διοικητικό μέρος, όπως έγινε με τον Παλαιών Πατρών Γερμανό, τον Ανδρούσης Ιωσήφ και άλλοι αποτέλεσαν στρατιωτικά στελέχη με χαρακτηριστικά παραδείγματα τον Αθανάσιο Διάκο[1], τον αρχιμανδρίτη Γεώργιο Δίκαιο -Παπαφλέσσα[2]. Ο τελευταίος μάλιστα θεωρούσε το πεδίο της μάχης τον πιο σημαντικό πολιτικό στίβο και πίστευε ότι εκεί έπρεπε να δώσουν οι πατριώτες περισσότερη σημασία χωρίς να φοβούνται το θάνατο[3]. Βέβαια, η στάση όλων των κληρικών που συμμετείχαν στον αγώνα είχε πολιτική χροιά. Πρέπει να γίνει κοινά αποδεχτό ότι την ώρα που αφύπνισε ο Άνθιμος Γαζής με το πνευματικό του έργο το λαό ή όταν έβρισκε μαρτυρικό θάνατο ο Αθανάσιος Διάκος[4], ήταν πράξεις που είχαν πολιτική χροιά.

Ο Ταλαντίου Νεόφυτος με επιστολή του προς τους προκρίτους των Αθηνών τονίζει ότι τις στιγμές αυτές του Αγώνα δε χρειάζεται να υπάρχουν φιλονικίες και έριδες αλλά ομόνοια και σύμπνοια[5]. Η πολιτική δράση του κλήρου επεκτείνονταν σε όλες τις πτυχές της Επανάστασης[6].

Από την αρχή του αγώνα, ήταν αυτονόητη η συμμετοχή του κλήρου στα μονομελή, αλλά και στα συλλογικά όργανα[7]. Βέβαια, η πορεία απέδειξε ότι οι κληρικοί δεν περιορίστηκαν στα προαναφερθέντα πολιτικά όργανα. Συγκεκριμένα, αμέσως μετά τη σύσταση του Ελληνικού Κράτους, δηλαδή από την ημέρα που εκδόθηκε το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος[8] στις αρχές του 1822[9] που είχε φιλελεύθερο και δημοκρατικό χαρακτήρα[10] μεγάλος αριθμός κληρικών ανέλαβε νευραλγικές θέσεις στον κρατικό μηχανισμό.

Συγκεκριμένα πρώτος Μινίστρος επί της Θρησκείας ήταν ο Ανδρούσης Ιωσήφ, ενώ ο αρχιμανδρίτης Γεώργιος Δίκαιος έγινε υπουργός επί των Εσωτερικών Θεμάτων και προσωρινά και της Αστυνομίας. Επίσης, αρκετοί κληρικοί αναρριχήθηκαν σε θέσεις γενικών γραμματέων Υπουργείων[11]. Επιπρόσθετα δεν ήταν λίγοι οι κληρικοί, που πέρα από τα διοικητικά όργανα

στα οποία συμμετείχαν, έλαβαν μέρος και στη Συνέλευση των Καλτεζών[12]. Μέλη της Συνέλευσης ήταν αντιπρόσωποι των επαρχιών της Πελοποννήσου, οι οποίοι δεν ήταν δυνατόν να δράσουν από μόνοι, τους εκτός των περιοχών τους. Για το λόγο αυτό, χρειαζόνταν ένα συλλογικό όργανο με μια ενιαία πολιτική και στρατιωτική διοίκηση[13].Σημαντικός αριθμός κληρικών σημειώνεται,επίσης, στην Α΄ Εθνοσυνέλευση στη Νέα Επίδαυρο[14]. Αξιοσημείωτη ήταν η παρουσία αρχιερέων, πρεσβύτερων και μοναχών στο Βουλευτικό Σώμα της Α΄ περιόδου, που συγκροτήθηκε αμέσως μετά την Α΄ Εθνοσυνέλευση[15].

Κληρικοί όλων των βαθμίδων, που είχαν ενεργό πολιτική δράση στον απελευθερωτικό αγώνα, ήταν ταυτόχρονα και μέλη της Φιλικής Εταιρείας[16]. Θεωρούνταν αυτονόητη η παρουσία των κληρικών σε κάθε διοικητικό όργανο της Επανάστασης και δεν αποκλείστηκαν ούτε από το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδας[17].

Είναι χαρακτηριστικό της πολιτικής και στρατιωτικής δράσης του κλήρου στον απελευθερωτικό αγώνα του ελληνισμού, αυτό που μαρτυρείται σε έγγραφα της εποχής αλλά και που τονίζουν μαρτυρίες επιφανών ανδρών[18]. Το πρώτο διάστημα της Επανάστασης οι κάτοικοι δραστηριοποιήθηκαν συντονισμένοι από τους δημογέροντες. Ο επίσκοπος Βρεσθένης Θεοδώρητος ο επονομαζόμενος από τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη ως «Καπετάν Δεσπότης»[19] διεύθυνε στρατόπεδο στα Βέρβαινα με τη βοήθεια δύο ακόμη επισκόπων: του Έλους Άνθιμο και τους Μαλτσίνης Ιωακείμ[20]. Υπήρξαν και άλλοι ιεράρχες που έλαβαν ενεργά μέρος σε στρατιωτικές ενέργειες. Ο μητροπολίτης Γερμανός είχε την ευθύνη και την αρχηγία στην πολιορκία της Πάτρας[21], ενώ ο Μεθώνης στις πολιορκίες της Μεθώνης και των οχυρών, που βρίσκονταν στην Ευρύτερη περιοχή της Πύλου. Ο Μητροπολίτης Γερμανός και οι επίσκοποι Ανδρούσης και Μεθώνης θεωρούνταν οι πιο ισχυροί από την τάξη των ιεραρχών της Πελοποννήσου[22].

Στο ζήτημα της δημιουργίας διοικητικού οργάνου που θα αναλάμβανε τον κεντρικό συντονισμό της επανάστασης συμμετείχε ενεργά ο κλήρος. Μάλιστα, το σκεπτικό αυτό οδήγησε την κατάσταση στον σχηματισμό της Μεσσηνιακής Γερουσίας[23]. Είναι μια σημαντική κίνηση ενοποίησης των επιμέρους τοπικών δυνάμεων των Ελλήνων σε ένα όργανο[24] με στόχο την πολιτική καθοδήγηση της Επανάστασης[25]. Ακόμη και η δημιουργία της Πελοποννησιακής Γερουσίας που αποτελούνταν από δημογέροντες και ιεράρχες και είχε την ακόλουθη σύνθεση: έναν ιεράρχη, τέσσερις κοτζαμπάσηδες, έναν έμπορο και έναν μπέη[26] ήταν σημαντική σε κάθε πολιτική κίνηση των επαναστατημένων Ελλήνων[27] και βασιζόνταν στην ομαλή συνεργασία των δύο πλευρών, οι οποίες συνεργάζονταν και πριν την επανάσταση[28]. Στη συνέχεια, κλήθηκαν να αναλάβουν σημαντικές θέσεις τόσο στον πολιτικό στίβο όσο και στον στρατιωτικό. Γενικότερα λοιπόν, όπως προκύπτει και από τα παραπάνω γραφόμενα, οι ιεράρχες του ελλαδικού χώρου στην πλειοψηφία τους μετείχαν ενεργά και με σθένος στην προπαρασκευαστική περίοδο της Επανάστασης και σε όλη τη διάρκειά της.

Παραπομπές:

[1] Χ. Βλασσόπουλος, Ημερολόγιον του αγώνος, σ. 34.

[2] Σ. Παπαγεωργίου, Το ελληνικό Κράτος (1821- 1909), Οδηγός αρχειακών πηγών της Νεοελληνικής Ιστορίας, σ. 32.

[3] Ν. Κασομούλης, Ενθυμήματα Στρατιωτικά της Επανάστασεως των Ελλήνων 1821 – 1833 Προτάσσεται η Ιστορία του Αρματολισμού, τ. Β΄, σ. 58- 63.

[4] Λ. Μελάς – Α. Αγαπητός – Α. Γούδας – Σπ. Φόρτης, Άπαντα για τον Αθ. Διάκο. σ. 192.

[5] Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας 1821 – 1832 «Λυτά έγγραφα Α΄ και Β΄ βουλευτικής περιόδου, τ. Ζ΄, εκδ. Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, σ. 13.

[6] Σ. Νικολάου, Ο κλήρος στην ελληνική επανάσταση του 1821, Πάτρα 1997, σ. 34.

[7] Γ. Δημακόπουλος, (όπως σημ. 269), σ. 47.

[8] Το πόσο σημαντικό γεγονός είναι η ψήφιση Συντάγματος είναι εύκολο να κατανοηθεί από το γεγονός ότι την ίδια χρονική περίοδο σ΄ αυτό το εγχείρημα είχαν προβεί μόνο οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η Δανία, η Σουηδία και οι Κάτω Χώρες.

[9] Α. Αλιβιζάτος, Το Σύνταγμα και οι εχθροί του, σελ. 40

[10] Ν. Σαρίπολος, Ελληνικόν Συνταγματικόν Δίκαιον, σελ. 18

[11] Χ. Δημακόπουλος, “Κλήρος και Κοινοβούλια του αγώνος”, Εκκλησιαστικός Φάρος 74(19), σ. 137.

[12] Γ. Δημακόπουλος, (όπως σημ. 269), σ. 56.

[13] Ι. Φιλήμων, (όπως σημ. 60), σ. 294

[14] Στην Α΄ Εθνική των Ελλήνων Συνέλευση συμμετείχαν ο Μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός, ο επίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος, ο επίσκοπος Λιτζάς και Αγράφων Δοσίθεος Παναγιωτίδης, ο αρχιμανδρίτης Άνθιμος Γαζής, ο ιεροδιάκονος Γρηγόριος Κωνσταντάς και ο ηγούμενος της Ιεράς Μονής Ασωμάτων Ταξιαρχών Διονύσιος Πετράκης ο νεότερος, Γριτσοπούλου Α., “Η Εκκλησία στον απελευθερωτικό αγώνα”, Παρνασσός 13(1971), σ. 256-266.

[15] Πετρακάκκος Δ., “Ο κληρος εις την πολιτικήν”, Εναίσιμα επί τη τριακοστή πέμπτη επετηρίδι της επιστημονικής δράσεως του Μακαριωτάτου Χρυσοστόμου Παπαδόπουλου, Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος, σ. 344-358.

[16] Πέρα από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό, Φιλικοί υπήρξαν και οι ακόλουθοι κληρικοί: ο Επίσκοπος Μεθώνης, Ναυαρίνου και Νεοκάστρου Γρηγόριος, ο Μητροπολίτης Άρτης και Ναυπάκτου Πορφύριος, ο Επίσκοπος Βρυσηνών Θεοδώρητος, ο Επίσκοπος Καρύστου Νεόφυτος, ο Αρχιμανδρίτης Γεράσιμος Παγώνης, ο Θεόφιλος Καΐρης, ο Αρχιμανδρίτης Λεόντιος Καμπάνης, ο ιεροδιάκονος Κωνσταντάς Γρηγόριος, ο ιερομόναχος Βενιαμίν ο Λέσβιος και οι Πρεσβύτεροι Θεόδωρος Οικονόμος, Ελευθέριος Πανούσης και Δημήτριος Γρίβας, Μελετοπούλου Ι., Η Φιλική, Αρχαίον Σέκερη, εν Αθήναις 1967, σ. 210.

[17] Χ. Δημητρακοπούλος, (όπως σημ. 221), Γρηγόριος σ. 138.

[18] Φωτάκος, (όπως σημ. 13), σ. 69.

[19] Α. Φραντζή, (όπως σημ. 157), σ. 13.

[20] Ν. Κονόμος, Ο Γεώργιος Τερτσέτης και τα ευρισκόμενα έργα του, Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, σ. 802.

[21] Κ. Μεταξάς, (όπως σημ. 206), σ. 24.

[22] Φιλήμων Ι., (όπως σημ. 86), τ. Γ., σ. 158

[23] Α. Δασκαλάκης, Οι τοπικοί οργανισμοί της επανάστασης του 1821 και το πολίτευμα της Επιδαύρου, σ. 15.

[24] Δ. Πετρακάκκος, Κοινοβουλευτική Ιστορία της Ελλάδος, τ. Α', σ. 250.

[25] Σ. Τρικούπης, (όπως σημ. 127), τ. Α', σ. 54.

[26] Γ. Δεληγιάννης, Η κοινωνική σύνθεση της πρώτης εθνικής Συνέλευσης της Επιδαύρου, σ. 238.

[27] Τ. Σταματόπουλος, Ο εσωτερικός αγώνας πριν και κατά την επανάσταση του 1821, τ. Α', σ. 256.

[28] Ch. Frazee, (όπως σημ. 14), σ. 36.